

Studiegids studiejaar 2018-2019

Verlies-, Rouw- en Stervensbegeleiding 1^e jaar

Status van de studiegids:

De hieronder opgenomen informatie betreft de omschrijving van de modules in het studiejaar 2018-2019. Het is mogelijk dat deze modules in het volgend studiejaar worden aangepast.

Algemene informatie

Studenten volgen een programma van in de regel steeds zes dagdelen hoor- en werkcolleges. Daarnaast wordt de nodige thuisstudie gevraagd. De studiebelasting is 25 ECTS per jaar, ofwel 15 uur gemiddeld per week inclusief les-/contacturen bij 46 weken.

Tentamens

Doorgaans krijg je zes weken de tijd om een tentamen te maken en krijgt de docent zes weken de tijd om de tentamens na te kijken. Gestreefd wordt de nakijktijd terug te brengen naar drie weken. Tentamens zijn 10 jaar geldig.

Studie- en onderwijscoördinator

De studietoördinator is verantwoordelijk voor de inhoudelijke aspecten van het onderwijs en de keuze van vakken en docenten m.b.t. de studierichtingen die onder hem/haar valt.

De studietoördinator is ook eerste aanspreekpunt voor alle vragen, klachten en wensen van studenten m.b.t. het onderwijs, inhoudelijk (tentamens, scriptie, stage) en financieel. Ook voor vragen van meer persoonlijke aard kun je terecht bij de studietoördinator.

De studietoördinator van **Verlies-, Rouw- en Stervensbegeleiding** is:

Eveline Bolt, eveline.bolt@academiegeesteswetenschappen.nl; 06-12663642 (1^e jaar)

Eindverantwoordelijke voor de organisatie van het onderwijs is de Onderwijscoördinator:

Hein van Dongen: hein.van.dongen@academiegeesteswetenschappen.nl; 06 30 58 07 58

Spreekuren van beiden staan op de website: <https://academiegeesteswetenschappen.nl/2018-2019/>

Afwezigheid

Bij verhindering dient de docent en/of het secretariaat geïnformeerd te worden.

Studenten die 2x of meer afwezig zijn geweest, krijgen een vervangende opdracht.

Evaluatie

Na afloop van iedere module wordt een korte evaluatie van de module gevraagd. Voor de Academie zijn de evaluaties een heel belangrijke bron van informatie om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren.

Studie-uitloop

Heb je na twee lesjaren alle modules gevolgd, maar ben je nog niet klaar met je studie, omdat je nog enkele tentamens moet doen en/of de stage, en/of je scriptie of stageverslag moet schrijven, dan krijg je *aansluitend* in het daaropvolgende derde lesjaar, in de periode 1 september t/m 31 december, *eenmalig* de mogelijkheid om de resterende onderdelen af te ronden zonder dat je collegegeld hoeft te betalen.

Heb je per 1 januari de resterende onderdelen nog niet afgerond en wil je de opleiding voortzetten, dan worden kosten in rekening gebracht: € 250,- administratiekosten (altijd), € 50,- per af te leggen tentamen, € 200,- voor scriptiebegeleiding en € 200,- voor begeleiding stage(verslag).

Deze tarieven gelden ook in de daaropvolgende studie jaren, totdat je opleiding is afgerond.

Modulebeschrijvingen

Studenten volgen per studierichting een programma van verschillende modules. Elk van deze module wordt afgesloten met een tentamen, meestal in de vorm van een take-home tentamen. Hieronder staan de modulebeschrijvingen gelijklopend met het rooster.

Module	Praktijk verlieservaring (PV&R)
Omvang	4 ECTS
Docent	Eveline Bolt MA
Doelstelling	De module is bedoeld om de kennis vanuit de theoretische vakken toe te passen in praktijksituaties. Diverse vormen van verlies komen daarbij aan de orde, zoals verlies van een dierbare door overlijden of scheiding, verlies van het leven door eigen overlijden, verlies van werk. Het gaat daarbij om het ontwikkelen van vaardigheden, zoals het leren luisteren naar en reageren op diverse communicatielagen. Ook wordt aandacht besteed aan zelfreflectie in relatie tot het omgaan met hulpvragers. Het belang en vormen van supervisie/intervisie ten behoeve van permanente professionele ontwikkeling worden uiteengezet.
Inhoud	Studenten leveren gespreksverslagen aan en die worden gezamenlijk besproken. Eén bijeenkomst wordt gebruikt voor uitleg over (vormen van) interventie en supervisie om praktijkervaringen te bespreken.
Werkvormen	Interactieve bespreking.
Toetsvorm	Reflectieverslagen over de bespreking van de gespreksverslagen.
Literatuur	<i>Wenen om het verloren ik</i> , A. Polspoel, Baarn; Ten Have, negende druk, 2003 <i>Eenzaam sterven. Communicatie in de palliatieve zorg</i> , A. Polspoel, Baarn; Ten Have, 2004
Contacturen	26
Toehoorders	Deze module staat niet open voor studenten van andere studierichtingen.
Data	8, 15, 22 september, 24 november, 1, 8 december 2018, 13 april; 11, 25 mei, 15 juni 2019 (twee dagdelen)

Module	Autobiografie (ABS)
Omvang	2 ECTS
Docent	Drs. Arianne Collee
Doelstelling	Studenten verkrijgen een ruimer inzicht in de eigen levensloop, thematiek, kwaliteiten en valkuilen en in die van anderen, maken kennis met biografieonderzoek en met de methodiek van het autobiografisch schrijven bij verlies en rouw.
Inhoud	Tijdens de colleges worden zowel algemene fragmenten als verliesfragmenten uit de eigen biografie beschreven/onderzocht en geluisterd naar die van medestudenten. Er is aandacht voor de biografie als ontwikkelingsweg en toepassing van de methodiek van het autobiografisch schrijven.
Werkvormen	Voornameelijk werk- en incidenteel hoorcollege.
Toetsvorm	Presentieplicht, opdrachten, take-home tentamen.
Literatuur	<i>Autobiografisch schrijven</i> , Willemijn Soer, Zeist; Christofoor, 2013
Contacturen	10
Toehoorders	Deze module staat open voor studenten van andere studierichtingen.
Data	15, 22, 29 september, 6, 13 oktober 2018

Module	Ethiek (ETH)
Omvang	2,5 ECTS
Docent	Dr. Jan Jans
Doelstelling	De studenten maken kennis met de achtergrond van de gezondheidsethiek in samenhang met de (technologische) ontwikkelingen in de zorg en de (moderne/laat-moderne) pluralisering van ethische opvattingen. Zij verwerven in het bijzonder inzicht in de vragen en discussies over het begeleiden van processen van verlies en rouw en kwesties rond het einde van het leven. De module stelt de studenten in staat om het levenseinde-debat in het publieke domein te volgen en te duiden en dit in een eventueel begeleidingstraject mee te nemen.
Inhoud	De module begint met een inleidingscollege over de eigen insteek van ethiek als

	discipline en de verbanden hiervan met het brede veld van (gezondheids)zorg. Vervolgens wordt er in twee colleges ingegaan op 'dingen die wringen' in de processen van verlies- en rouwbegeleiding. Het vierde college behandelt de Nederlandse en Belgische wetgeving over euthanasie en hulp bij zelfdoding vanuit juridisch, ethisch en religieus perspectief. Het vijfde college gaat in op de discussies over palliatieve zorg en de vragen over 'klaar met leven'. Het zesde college geeft tegen de achtergrond van cultuurhistorische processen oriëntatie in de al-dan-niet religieuze opvattingen rond einde van leven en euthanasie.
Werkvormen	Hoor- en werkcollege met mogelijkheid tot discussie en inbreng van eigen casuïstiek, thuisopdrachten ter voorbereiding en aanvullende literatuur.
Toetsvorm	Take-home tentamen met keuze uit verschillende vragen.
Literatuur	Verplichte literatuur: <i>De Kwestie: praktijkboek ethiek voor de gezondheidszorg</i> , Inez de Beaufort e.a. (red.), Den Haag: Boom Lemma, 2011/2013 (2 ^{de} druk). <i>Helpen bij verlies en verdriet. Een gids voor het gezin en de hulpverlener</i> [volledig nieuwe editie], Manu Keirse, Tiel: Lannoo, 2017. <i>Ondraaglijk lijden zonder uitzicht. Euthanasie vanuit religie, moraal en mensenrechten</i> , Johannes A. van der Ven, Budel: Damon, 2010. Aanbevolen literatuur: <i>Iemand zien staan, Zorgethiek over erkenning</i> , Annelies van Heijst, Klement, 2008 <i>Euthanasie: waarom niet? Pleidooi voor nuance en niet-weten</i> , Marc Desmet, Tiel: Lannoo, 2015. Powerpoints en aanvullende actuele artikelen per email worden in de module verstrekt.
Contacturen	12
Toehoorders	Deze module staat open voor studenten uit andere studierichtingen.
Data	29 september, 6, 13 oktober, 3, 10, 17 november 2018

Module	Ontwikkelingspsychologie (OPS)
Omvang	2,5 ECTS
Docent	Ds. drs. Elizabeth Post
Doelstelling	De student verkrijgt kennis van en inzicht in de ontwikkelingspsychologie.
Inhoud	De menselijke levensloop wordt thematisch behandeld binnen de baby en peuterfase, het basisschoolkind, de puberteit en adolescentie, volwassenheid en ouderdom. Aandacht wordt gegeven aan de normale ontwikkeling binnen deze levensfasen, maar ook wordt er gekeken naar invloeden vanuit de omgeving op die ontwikkeling en het ontstaan van achterstandssituaties.
Werkvormen	Hoor- en discussiecollege, het geven van korte presentaties.
Toetsvorm	Schriftelijk tentamen
Literatuur	<i>De mens in thema's. Een thematische behandeling van de menselijke levensloop.</i> L. Rooijendijk e.a., Boom Lemma Uitgevers, 11 ^e druk, 2011, p.5 -180. <i>De Levensloop van de mens.</i> B. Lievegoed Lemniscaat 19 ^e druk 2004, p.39 - 86.
Contacturen	12
Data	3, 10, 17, 24 nov, 1, 8 dec 2018

Module	Leertrajectbegeleiding (LTB)
Omvang	1 ECTS
Docent	Eveline Bolt MA
Doelstelling	In de leertrajectbegeleiding leer je de eigen ontwikkeling te sturen
Inhoud	We gaan kijken of de geformuleerde leerdoelen aan de orde komen. We onderzoeken waar het goed gaat, waar studenten tegenaanlopen, welke uitdagingen er zijn en of het gebodene voldoende aansluit wat betreft inhoud en vorm.
Werkvormen	Groepsgesprek.
Toetsvorm	n.v.t.
Literatuur	n.v.t.
Contacturen	4
Toehoorders	Deze module staat niet open voor andere studenten.
Data	15 december 2018, 29 juni 2019

Module	Supervisie - Intervisie (SUPV/INT)
Omvang	0,5 ECTS
Docent	Eveline Bolt MA
Doelstelling	Studenten krijgen inzicht in wat supervisie en intervisie inhouden en kunnen opleveren ten behoeve van de beroepspraktijk.
Inhoud	De student leert wat supervisie is en krijgt kort een aantal intervisiemethoden uitgelegd.
Werkvormen	Groepsgesprek en gezamenlijke oefening.
Toetsvorm	Deelname
Literatuur	Hand-out van de docent
Contacturen	2
Toehoorders	Deze module staat niet open voor andere studenten.
Datum	15 december 2018

Module	Rouw bij kinderen (RBK)
Omvang	2,5 ECTS
Docent	Tineke van Asseldonk
Doelstelling	Het leren signaleren van kind-kenmerken in rouw. De taal van kinderen, verbaal en non-verbaal, in rouw leren begrijpen en hulp op maat geven.
Inhoud	Het belang van het weten hoe je zelf omgaat met rouw en verlies in je leven. Herkennen, erkennen, verkennen en voltooien zijn basisbegrippen die inzicht geven. De student verdiept zich in de ontwikkelingspsychologie om te leren signaleren hoe kinderen anders rouwen dan volwassene. De verliescirkel, het belang van gehecht/niet gehecht zijn, vormen basiselementen in het omgaan met verlies. Vandaar kijken we hoe ingrijpende gebeurtenissen in het leven van kinderen kan integreren, afhankelijk van hun leeftijd, ontwikkeling en gezin van herkomst. Over gezinsdynamiek en systemen, inzichtelijk gemaakt door het genogram. Over belastende factoren en hoe daarbij te handelen.
Werkvormen	Theorie afwisselend met casuïstiek en praktijk oefeningen.
Toetsvorm	Schriftelijk tentamen, waarbij ik theoretisch kennis wil toetsen aan de hand van de praktijk.
Literatuur	<i>Jong verlies</i> , Riet Fiddelaers- Jaspers, Tweede herziende editie (2014)
Contacturen	12
Toehoorders	Deze module staat open voor studenten van andere studierichtingen.
Data	12, 19, 26 januari, 2, 9, 16 februari 2019

Module	Medische Basiskennis (MKB)
Omvang	2,5 ECTS
Docent	Drs. Pieter van Amerongen
Doelstelling	Studenten verkrijgen kennis van en inzicht in de medische grondbegrippen met betrekking tot de onderstaande 5 elementen van de geneeskunde.
Inhoud	Fundament (anamnese, diagnostiek, cellen en weefsels, organen, nomenclatuur) Gezondheid, ziekte en ziekteverloop. Medische microbiologie. Afweer en (auto)immunititeit. Algemene oncologie.
Werkvormen	Interactief hoorcollege met presentieplicht
Toetsvorm	Take-home tentamen
Literatuur	<i>Anatomie en fysiologie van de mens</i> , Grégoire cs, 4 ^e druk, Thieme Meulenhoff. <i>Pathologie</i> , Jüngen, 1 ^e druk, Bohn, Stafleu, Van Loghum. Door de docent verstrekt lesmateriaal (powerpoint)
Contacturen	12
Toehoorders	Deze module staat open voor studenten/docenten van andere studierichtingen.
Data	12, 19, 26 januari, 2, 9, 16 februari 2019

Module	Sociologie van de verlieservaring (SOC)
Omvang	2 EC
Docent	Dr. mr. Fons Dekker
Doelstelling	Verlies en rouw kun je bezien vanuit een psychologisch en een sociologisch perspectief, een binnenkant en een buitenkant. Bij verdriet over wat verloren is gegaan, zijn altijd direct of indirect andere mensen betrokken. Het gaat over gebeurtenissen en gevoelens waarbij religieuze of spirituele overtuiging, etnische achtergrond, sociale context, normen en waarden een dominante rol spelen. De student leert in deze module om verlies en rouw te benaderen vanuit dit sociologische perspectief.
Inhoud	De student maakt kennis met een sociologische wijze van waarnemen en denken, waarbij de samenhang tussen sociologische, psychologische, biologische, filosofische en religieuze paradigma's wordt toegelicht. Zo wordt inzicht gegeven in de betekenis van verlies, dood, rouw in verschillende culturen, religies en sociale systemen. Het kan gaan over verlies van dierbaren, maar ook over verlies van status, werk, gezondheid, zelfvertrouwen enz. Culturele, religieuze en spirituele opvattingen over bijvoorbeeld de zin van het bestaan of leven na de dood zijn daarbij van existentieel belang.
Werkvormen	hoorcolleges, discussies, opdrachten.
Toetsvorm	(nader te bepalen)
Literatuur	Verplichte literatuur: <i>Psychologie en Sociologie</i> , E. Wijsman, Noordhoff 2017 Aanbevolen literatuur: <i>Samenlevingen</i> , D. Weenink e.a., Noordhoff 2017 <i>Eindeloos bewustzijn</i> , P. van Lommel, ten Have 2017 <i>Over rouw</i> , E. Kübler- Ross en D. Kessler, Ambo 2006
Contacturen	10
Toehoorders	Deze module staat open voor studenten van andere studierichtingen.
Data	9, 16, 23, 30 maart, 6 april 2019

Module	Rouwtheorie (RWT)
Omvang	1,25 EC
Docent	Drs. Arthur Polspoel
Doelstelling	De student verwerft inzicht in het verloop van een rouwproces en hoe de levenservaringen van cliënten daarin een rol kunnen spelen.
Inhoud	Over identiteit, over het proces van rouw (niet alleen nabestaanden of terminale patiënten), over rouwtaken en hulpverlening.
Werkvormen	Theoretisch college.
Toetsvorm	Theoretisch tentamen d.m.v. analyse van een casus.
Literatuur	<i>Wenen om de verloren ik</i> , A. Polspoel <i>Eenzaam sterven</i> , A. Polspoel
Contacturen	6
Toehoorders	Deze module staat open voor studenten van andere studierichtingen.
Data	9, 16, 23 maart 2019

Module	Ouderdom en Rouw (PSBK 2.2)
Omvang	1,25 ECTS
Docent	Peter van den Berg
Doelstelling	Studenten hebben een beeld van de belevingswereld van ouderen. Gelet op: micro-, meso-, exo-, en macroniveau.
Inhoud	Ouderdom, kwaliteit van leven; versus ouderdom en gezondheid/ouderdom en ziekte. Aspecten rondom: dementie, ouderdom/rouw, stervensproces en begeleiding, voltooid leven en wilsverklaringen.
Werkvormen	Interactieve hoorcollege
Toetsvorm	Takehome tentamen
Literatuur	Verplichte literatuur: <i>Psychosociale zorg bij chronisch ziekten</i> ; Jaspers & Middendorp. Aanbevolen literatuur: <i>Later begint vandaag</i> , Manu Keirse <i>Helpen bij verlies en verdriet</i> , Manu Keirse Diverse artikelen worden aangeleverd door de docent
Contacturen	6
Toehoorders	Deze module staat open voor studenten van andere studierichtingen.
Data	30 maart, 6, 13 april 2019

Module	Gespreksvaardigheden (GSV)
Omvang	2,5 ECTS
Docent	Robert te Pas BSW
Doelstelling	Het verkrijgen van kennis en inzicht in de therapeutische basis- en gespreksvaardigheden. Hierin komt ook de innerlijke houding van de therapeut aan de orde komen en de zelfzorg.
Inhoud	Een professionele hulpverleningsrelatie vraagt om een andere attitude dan een (vrijblijvend) ondersteunend gesprek in de privaat-relatieve sfeer. We besteden aandacht aan het bewustwordingsproces. Men verkrijgt inzicht in gevoelens, gedragingen en gedachten bij het werken vanuit de professioneel-therapeutische houding en de bijbehorende basis- en gespreksvaardigheden.
Werkvormen	Hoor- en werkcollege, opdrachtvormen, gespreks- en oefenvormen, praktijkopdracht.
Toets vorm	Schriftelijk take-home tentamen.
Literatuur	Verplichte literatuur: <i>Psychologische gespreksvoering; een basis voor hulpverlening</i> , G. Lang & H.T. van der

	Molen, Boom/Nelissen, druk 17, Amsterdam 2016. ISBN13 9789024402021, 246 blz. Aanbevolen literatuur: <i>Persoonsdynamica. Professioneel omgaan met emoties.</i> Jan Remmerswaal. Bohn, Staffel, van Loghum, 1 ^e druk April 2012 ISBN 9789031387182, 298 blz.
Contacturen	12
Toehoorders	Deze module staat open voor studenten van andere studierichtingen.
Data	18 mei, 8 en 22 juni 2019 (twee dagdelen)

Module	Energetische Behandeling (ENBE)
Omvang	0,5 EC
Docent	Ds. drs. Elizabeth Post
Doelstelling	Studenten verkrijgen basisvaardigheden inzichten en kennis voor de toepassing van de energetische behandeling onder andere bij mensen die op sterven liggen. Ook leert men de kenmerken waar te waarnemen van het naderend overlijden.
Inhoud	Energetische behandelingen worden onder andere gegeven om mensen in de terminale fase te helpen rustiger te worden en het loslatingsproces te bevorderen. We besteden aandacht aan de wijze waarop deze vorm van behandeling uitgevoerd kan worden.
Werkvormen	Hoorcollege en practicum
Toetsvorm	Praktijktoets
Literatuur	Syllabus
Contacturen	2
Toehoorders	Deze module staat open voor studenten van andere studierichtingen.
Datum	29 juni 2019